

A zenei nevelés transzferhatásai

„A leggondosabb családi nevelés sem adhatja meg, amit az óvoda nyújt: az emberi közösségbe való beilleszkedést. A társas nevelés a zene kezdőfokán hatalmas segítség... Amit a gyermek az óvodában kap, az egyúttal a közléleknek lesz alkotóeleme. Az egész ország közízlésére kihat.”

(Kodály Zoltán)

A zenei nevelésnek az óvodai élet egészét át kellene hatnia. Hogy ma nincs így, a mi hibánk is: egyre ritkább, hogy „csak úgy” – örömnkben, bánatunkban, munka közben – dalra fakadnánk. Így azután gyerekeink is daltalanul nővegetnek.

A zenei nevelés képességfejlesztő hatása kétségtelen, de ennél is előbbre való, hogy gyerekeink örömmel, érzelmi gazdagsággal énekeljenek. Egy-egy gyerekdal valódi dráma, a játék végére a feszültségek oldódnak. Eközben dolgozik a képzelet, az intellektus. A mozgás az adott helyzethez igazodó, kifejező, s a gyerek egyúttal emberi kapcsolatokban való eligazodást is tanul. Az énekes-mondókás játékok szövegének jelentése eleinte csak korlátozottan fontos, a hagyományörökítés „tárgya” ekkor még a zenei anyanyelv: az ízes magyar beszédet általában hűen követő beszédritmus és hanglejtés kulturális örökségének átadása. A magyar zenei nevelés szilárd alapja az összegyűjtött, és így megőrzött népdalkincs közös éneklése, az éneklést kísérő közös játék. Ez a közös játék fejlett egyensúlyérzéklet, magabiztosságot, választási, döntési készséget, gyors reakciókat, irány-, és

időérzéket kíván, s közben fejleszt az esztétikai, viselkedési és magatartás kultúrát is! Az egyensúly, a rend, a ritmus, az együtt mozdulás és dalolás harmóniája egy életre a gyerekek lelkébe ég.

Egy kisgyerek életében sok szempontból pótolhatatlan az óvodás (és kisiskolás) időszak, bizonyos képességek (pl. a ritmusérzék) 6-8 éves korig fejleszthetők ki, később már nehezen alakíthatóak. De miért is olyan fontos a zenélés egy gyerek életében? Vajon tényleg olyan káros-e a gyerekeknek, ha nem tanulnak meg kottát olvasni, vagy nem ismernek sok olyan népdalt, amelyet mi kívülről fújunk óvodás vagy kisiskolás korunkban?

Milyen célok elérésében segít nekünk a zenei nevelés? Azt gondolom, hogy nagyon is összetett, és hasznos is minél több zenei tevékenységgel megismertetni a gyerekeket. Bizonyára nem véletlen, hogy az intenzíven zenélő gyerekek többsége kiegyensúlyozott, figyelmes, és boldog kisgyerek!!! Hogy ez valóban így van, arra saját munkám során is nap mint nap bizonyítékot nyújtanak a gyerekek.

Mozgáskoordináció, térérzékelés

Egy-egy dalos játék során észrevétlenül kifejlődik az irányérzékelés (térformák követése, egymáshoz igazodunk, egyszerre lépünk, jobbláb, balláb...), gyakoroljuk a forgásokat, kígyózunk, csavarodunk, kapuzunk, és mindezt tesszük egy adott dal tempójához igazodva. Ez eleinte igen nagy kihívást jelent a gyerekeknek, de ha sokat játszanak, előbb-utóbb mindenkinek sikerül. Zene nélkül táncolni sem tudnánk, tehát fontos a mozgás, a zene és a dal mondanivalójának összhangja is, hogy ezek harmonikusan egymást segítsék, erősítsék. Bizonyos mozdulatokat a zene lényegesen megkönnyít, szinte magától értetődővé válik. Egymástól elválaszthatatlan például a népzene és a néptánc.

Minden kézbe adott eszköz, hangszer megszólaltatása, sőt a tapsolás is összehangolt figyelmet kíván. (Képzetelemben megjelenik Andris, aki 3 évesen először a két kezét sem tudta összezsápnálni, majd egy évvel később már a kétszólamú tapsos játékokba is magabiztosan beállt a nagyobbak közé.) Ha megfelelő hangulatban játszunk, akkor az évek folyamán a gyerekek ráéreznek, hogy a kezek összekulcsolásával, az ujjak érintésével érzelmeket is közvetíthetnek egymás felé. Ez a tudás egész életükben elkíséri őket.

Kiállás, önbizalom, magabiztosság

Az önbizalom fejlesztése nagyon nehéz, sok türelmet és óvatos próbálkozást igénylő feladatunk. A szorongó, mások előtt nehezen megnyilvánuló kisgyerekek nevelése is segíthető a közös zenélés során. Közös éneklünk – de a tapsot mindenki a sajátjának érzi! Tapasztalatom szerint egy lendületes dalos játékban – mivel nem kell mások előtt egyedül megnyilvánulnia – olyan kisgyerek is szívesen részt vesz és feloldódik, aki egyébként meg sem mer szólalni társai előtt. Zeneoviban év elején minden ovis választhat egy kártyát, melyen egy-egy állat képe található. Egész évre ez lesz a „zeneovis jelük”, melyekhez természetesen valamilyen dal vagy játék kapcsolható. A saját dalát minden gyerek különlegesen kezeli, félénk gyerekek is felragyognak, ha az „ő daluk” kerül sorra! Ezt mindenki szívesen éneкли el! Az egyik legjobb szorongáscsökkentő módszer, ami már sok óvodásnál bevált.

Kommunikációs készség, egymásra figyelés

Mivel a zene eredeti szerepe szerint is társas tevékenység, aligha kell igazolni közösségformáló erejét. Egy egyszerű óvodás dal eléneklése közben is számos dolgot kell összezsápnálnunk: egyszerre és azonos hangmagasságon

kezdjük, végig figyeljük a ritmusra, tempóra, szövegre, és ha ügyesek vagyunk, egy igazi koncert lehet a közös muzsikálásból. Később, amikor hangszerek is a kezünkbe kerülnek, és egyszerű kíséretekkel színesítjük az éneklést, már igazán büszkék lehetünk magunkra! Nem cél, hogy közönségünk legyen, de micsoda rangra emeli a munkánkat, ha azt más is megcsodálhatja!!!

Anyanyelvi nevelés

Óvodásként a gyerekek az énekelt szöveget gyorsabban, könnyebben megjegyzik. A bennünk lévő ösztönös zenei érzék segít az anyanyelv elsajátításában. A gyerekdalok ritmikája és dallama a gyerekek fülébe kúszik, és mivel sokat ismételve, valóban begyakorolják a nyelv jellegzetességeit. A szókincs fejlesztésének is egyik eszköze az éneklés, gyakran olyan kifejezésekkel is találkozunk, amelyeket már a hétköznapi nyelvben nem használunk. Ezek megértését a kapcsolódó mozgás és játékszituáció segít értelmezni.

Nem véletlen az sem, hogy a sokat éneklő, akár a legegyszerűbb hangszeren játszó, vagy a későbbiekben zenetagozatos iskolába járó gyerekek között minimális a diszlexiás, és az iskolai helyesírási versenyen is legtöbbször ők nyernek! A nyelvtani szabályok megértése is könnyebb számukra, sőt, később az idegen nyelvek tanulása is. A mai felnőttek közül sokan szenvednek a nyelvtudás hiányától, melyhez szintén olyan képességeinkre van szükség, amelyek kisgyerekkorban még könnyedén fejleszthetőek lettek volna.

Agyféltekék összerendezése

Jobb és bal agyféltekénk más-más funkciót tölt be. Ezek harmonikus működéséhez mindkettőt – az érzelmes (bal) és az értelmes (jobb) agyféltekét – egyaránt aktívan használnunk kell. Neves agykutatók kutatásai alapján

kijelenthető, hogy SEMMI MÁSSAL NEM PÓTOLHATÓ a zenei tevékenység, amely a két féltekét egyszerre, és azonos intenzitással dolgoztatja!!! A jobb agyféltekénk elemmez, ritmizál és komponál, vagyis az improvizáció során különösen aktív, a bal agyfélteke felelős az érzelmekért, így a zenében a hangulatok értelmezése, a zenemű felismerése, az érzelmi mögöttes és humor, fantázia, és belső képalkotás itt zajlik. Mivel minden zenének van ritmusa és dallama, valamint többnyire az érzelmeinkre is hatással van, ezek követéséhez folyamatosan aktív, összerendezett agyműködésre van szükségünk. Mindebből következik az igényes zenét szerető emberek lelki egyensúlya.

A zenei nevelés gyakran háttérbe kerül, mivel az ének „csak” melléktárgy, készségtárgy. Persze fontos, de azért mégsem matematika vagy idegen nyelv, amelyek nélkül majd nem veszik fel a gyereket az egyetemre.

4-5 évesen már bekerülnek a gyerekek a taposómalomba, „versenyistállóba”. Folyamatosan pörögnek, de rosszul motiváltak és nem tudnak semmiben kiteljesedni. Intellektuálisan túlterheltek, minden tárgyból tömik a fejüket. Sok a tananyag, de igazán soha nem tanulnak meg tanulni.

Divat, hogy a szülők azt szeretik, aminek haszna van. Az ének-zene szerintük nem ilyen. Hobbiként sem engedik sokan a gyerekek zenélését: „Amíg nem javítasz matekból, nem énekelhetsz, a szórakozás csak a kötelesség után jöhet!” Ne a hobbi beszüntetése legyen a büntetés.

Érzelmileg labilis emberekkel vagyunk körülvéve. Az érzelmeket is tanítanunk kell, nem véletlenül különböztetünk meg értelmi és érzelmi nevelést. Szülőknek és pedagógusoknak együtt kell dolgozni azért, hogy stabil érzelmi életet biztosítsanak a kicsiknek. Mindenki vágyik a személyes kötődésre, ha ez nem sikerül, gyakran

fordulnak pl. a sztárok felé, az eszményekhez vonzódnak, ami érzelmi pótlék. Az érzelmi egyensúlyt helyreállítják a művészetek! Nem a megszokott gondolkodást igényli.

„A tudomány gyorsabban fejlődött, mint a lelkiismeret.”
(Einstein)

A világ megismerése, megtapasztalása 2 módon történhet:

1. Tudományos megismerés logikája:

Részekre bontja az egészet, majd az elemeket analizálja. Később ebből áll össze az „egész”, a teljes tudomány.

2. Művészi megismerés logikája:

Az egészben találja meg a kis elemeket, az egészben megjelenő egyediséget lehet elemezni. Ez adja az élményt.

Így a gondolkodásmód ellentétes a két megismerésnél.

Pl. ha népdalt tudományosan tanítunk, épp az élményszerűség vesz el. Ez azt jelenti, hogy ha mindig a sorszerkezettel, dallamvonallal, és egyéb elemzésekkel foglalkozunk, a zene hatása nem valósul meg.

Ha mindent tudományosan kezdünk, nem alakul ki a „fentről látás” képessége a gyerekekben, és ez már komoly probléma lesz minden típusú tanulásnál.

Aki sokat használja a művészi típusú gondolkodását, más területen is jobban tud globális képet alkotni.

A kétféle logikánál más-más agypályák dolgoznak! Fontos ezek egyensúlya. A ritkán használt gondolati pályák egy idő után elhalnak (mint az izomzat). Ez igaz az érzelmi pályákra is.

Később nem tud összefüggéseiben gondolkodni (sem a matematikában, sem a zenében)

Az agy két féltekéje

BAL IQ Intelligencia ZENE	JOBB EQ Érzelmek, emóció ZENE
Mindkét féltekét aktivizálja!!!	
Elemez Komponál Ritmikát felfogja (ritmus nélkül pedig nincs zene)	Felismerés, élvezet Hangulat felismerése Hangszín, hangsúly érzékelés Érzelmi mögöttes, ráhangolódás Humorérzék, kreativitás Fantázia, belső képalkotás Kíváncsiság, motiválhatóság Csodálkozás

Az agytekék egymás ellen is dolgoznak! Ha az egyik túlságosan megerősödik, a másik munkája csökken. A bal félteke az energiáját a jobbtól nyeri. Kimerül, ha túleröltetik – ennek a folyamatnak lehet a vége az idegösszeomlás. Az álomban, fantáziában erősödik a legjobban.

Tehát a tudományos kutatások is konkrét megerősítéssel szolgálnak a zenei és érzelmi nevelés aktualitásához.

Logikus, matematikai gondolkodás

Aki valaha tanult szolfézst vagy zeneelméletet, tudja, hogy a zene egy óriási, jól nyomon követhető, logikus rendszer. (Gondoljunk csak a hangnemek egymáshoz kapcsolódására, a szolmizációra, az ABC-s nevek rendszerére, az előjegyzések, a transzponálás, a kottairás összefüggéseire...) Az a kisgyerek, aki sokat énekel, vagy éppen hangszeren is tanul, megtanul

kottát írni és olvasni, megérti és átlátja ezt az igen összetett rendszert, általában a matematikaórán is jól teljesít. Már említettük a diszlexia ritka előfordulását, ugyanígy nincsenek diszkalkúliások sem a zenetagozaton. Nálunk is minden iskolai matematika versenyen a zenészek nyernek!

Természetesen az óvodában nem transzponálunk, és szolfézs órát sem tartunk, de a gyerekek egyszerű rajzos kottákat képesek „leolvasni”, a magas-mély reláció, illetve a ritmusok viszonya (pl. negyed-nyolcad) már az óvodában megérthető feladat. Hajátékos módon készítjük elő ezeket a foglalkozásokat, meg fogunk lepődni, hogy azok az okos, kíváncsi kisfiúk is lelkesen részt vesznek a kottázásban, akik például egy dalos körjátékban nehezen aktivizálhatóak. Ez már önmagában cél, hogy a gyerekek megérezzék, hogy a zenélés sokkal több és összetettebb, mint csupán az éneklés.

Érzelmi intelligencia

Öröm, feltöltődés a zenélés. Akár énekelünk, akár zenét hallgatunk, vagy játsszunk, az érzelmeinket használjuk. Megérintheti a gyerekeket egy szép népdal, egy vidám furulyaszó, vagy örömeiket lelhetik egy jó közös játékban. Az igényes zene többször meghallgatva is jelent valamit, sokszori előadás esetén is élmény, újra és újra találhatunk benne valami addig fel nem fedezett kincset. Ha tehetjük, már óvodásként hallhassanak „igazi” zenészeket a gyerekek. Akár egy hangszeren játszó szülő, vagy volt óvodás játéka is felejthetetlen élmény a kicsiknek! Ha van rá lehetőségünk, vigyük el a gyerekeket szervezett hangversenyre is, szerencsére ma már a legtöbb zenekar szervez kifejezetten nekik szóló, rövidebb előadásokat. Gyakran maguk is kipróbálhatják, milyen a karmesterpálcával irányítani egy

zenekart, vagy megpengetni egy hangversenyhárfa gyönyörű, színes húrjait. Ezeket az élményeket semmilyen gépzene nem helyettesítheti!

A zene személyiségformáló ereje, hatása a nevelő munkára jó lehetőség:

Az értelmi és érzelmi területet külön-külön próbáljuk változtatni, de globális nevelő munkát az egységek közti összefüggéssel, összekapcsolással érhetünk el. Ehhez elsősorban az érzelmekre kell hatni.

Ez hogyan lehetséges?

- Racionálisan biztosan nem!

Megmagyarázni, megértetni nem lehet a szépséget.

- Indirekt módon, érzelmekkel, élmények hatására. Erre jó eszköz a művészet.

A nagy tudósok is felismerték a komolyzene hatalmát. Sok ma élő, illetve régebbi kor nagy tudósáról közismert, hogy feltöltődésként muzsikával, festészettel foglalkozott. A zene ereje abban van, hogy nem lehet elsöre feldolgozni. Újra és újra örömet okozhat! Az igényes zenében sokadszorra is felfedezhetünk valamit, amit addig nem hallottunk meg.

A tudományos öröm egyszer élmény, utána használjuk. A művészetben többször újra lehet próbálkozni, mindenki másképp értelmezheti, és pont ez a szépsége.

Bármilyen érzelmi hatás abban az esetben keletkezik, ha olyan élményt szerzünk, amihez hasonló még korábban nem ért bennünket. Ez minta lesz a későbbiek során. Legközelebb ugyanolyan típusú élmények fognak hatni ránk. Ezért nagy felelősség, mit mutatunk a kicsiknek! Hiszen a kialakult mintát megváltoztatni már sokkal nehezebb! Az indulataink hívják elő a mintákat, és azokat használjuk. Valamilyen

szinten tehát befolyásolható a vérmelegség, és a személyiség is, ha a „megfelelő” művészi élményekkel találjuk meg a kicsiket.

Kreativitás, találékonyság

Az improvizálás örömet okoz, egyben rendkívül fejlesztő hatású. Sajnos a legtöbb felnőtt ettől a szótól már önmagában is megijed, pedig nincs szó ördögösségről! Legegyszerűbb a zenei kérdezz-felelek típusú játékokban ösztönözni a gyerekeket az ilyen egyéni megnyilvánulásra. A zenei motívum ösztönös elsajátításához is jó alkalom, illetve a szólisztikus megszólalás miatt könnyen felmérhetjük, ki milyen ügyes. Észrevehetjük, ha valaki nem találja még a hangját, vagy nehezen nyilvánul meg mások előtt. Láthatjuk, ki az, aki magabiztosan, szép hangon, határozottan énekel, pontosan tapsol. Így jó kiindulási pont lehet a későbbi egyéni fejlesztés megtervezéséhez egy-egy improvizációs játéksor. A zenében is fontos a kreativitás, az önálló alkotó képesség, ami itt is alkotás közben fejlődik, mint minden más területen.

Többszólamú figyelem

A hétköznapi életben mindenkinek sok dologra kell párhuzamosan figyelnie. Miközben figyeljük a csoportot összességében, minden gyereket látjuk külön-külön, halljuk a benti és a csoportszobán kívüli történéseket, és még azt is észrevesszük, ha valahol leesik egy építőkocka. Vagyis életünk során szinte nincs olyan pillanat, amikor ne kellene egyszerre sok dologra figyelnünk. A zene ennek a képességnek a fejlesztésében is nagy segítségünkre lehet. Közös éneklések alkalmával nagy figyelemre és figyelemre van szükség: figyelniük kell az indulásra, dinamikára, a „karmester” vezetésére, a többiek és saját hangszínünk

folyamatos egyeztetésére, később a kísérőszólamokra. Ez nem kis feladat, viszont ha sikerül, közös örömet jelent az egész csoportnak!

Memória

Aki sok dalt és mondókát hall, egyre gyorsabban lesz képes új szövegeket elsajátítani. A népdal, a mondóka, a népmese „sűrít”, érzelmeket és tudást közvetít, ami által éneklője, elmondója is érzelmileg gazdagodik! Az óvodában nem célunk a túl nagy mennyiségű anyag elsajátítása, de ha az óvónő örömmel énekel, versel, azt a gyerekek hálásan fogadják. Mivel a példa és a jó hangulat ragadós - maguk is szívesebben vesznek részt bármilyen zenei foglalkozáson.

Szeressük, és szerettsük meg a gyerekekkel a zene csodálatos világát! Higgyük el, hogy általa a gyerekek valóban boldogabbak és elégedettebbek lesznek. Szerencsére az óvodai hétköznapiakba jól beilleszthető a mindennapi dalolás, zenélés. Végül álljon itt egy zeneóvodás kisgyerek gondolata, aki egy évvel óvodai ballagása után – boldog örömmel a nyakamba ugorva - ezt mondta: „Olyan *gyönyörűket* zenéltünk és zongoráltunk együtt, hogy minden nap jó volt az óvodában lenni!”

Érdemes ezeket a gondolatokat felidézni, amikor a gyerekek zenei fejlesztését tervezzük, és kihasználni a benne rejlő „hasznosságokat”, de leginkább szeressük, és szerettsük meg a gyerekekkel a zene csodálatos világát! Higgyük el, hogy a gyerekek valóban boldogabbak és elégedettebbek lesznek. Szerencsére az óvodai hétköznapiakba jól beilleszthető a mindennapi zenélés. Végül álljon itt egy kisgyerek gondolata,

aki egy évvel óvodai ballagása után ezt mondta nekem: „**Olyan gyönyörűket zenéltünk és zongoráltunk együtt, hogy minden nap jó volt óvodásnak lenni...**” Kedves kollégák, hát mi másért csináljuk ezt az egészet, ha nem ezekért a mondatokért?